

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mielenterveyspooli vastustaa esitettyä menettelyä perusosan alentamisen laajentamiseksi. Esitetty alentamisen mekanismi ja mittaluokka johtaisivat kohtuuttomiin tilanteisiin muun muassa ihmisillä, joiden toimintakyky on alentunut esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi. Jo aiemmin toteutetut toimeentuloon vaikuttavat leikkaukset ovat aiheuttaneet merkittäviä ongelmia esimerkiksi monille mielenterveyssyistä osittain tai kokonaan työkyvyttömille ihmisille sekä lisänneet muun muassa lapsiperheköyhyyttä.

Pelkällä toimeentulotuen perusosalla elävät ihmiset ovat erittäin heikossa sosioekonomisessa asemassa. Heillä on keskimäärin runsaasti terveydentilaan ja elämäntilanteeseen liittyviä toimintakyvyn alenemia ja rajoitteita. Hallituksen esitys heikentää heidän tilannettaan entisestään, mutta ei kasvata heidän työmarkkinaosallisuuttaan.

Yhdessä työttömyysetuuksien muutosten kanssa rangaistusluontoiset seuraamukset voisivat esitettyjen muutosten myötä kasaantua ja ihminen joutuisi pahimmillaan lähes kokonaan vaille toimeentulon turvaa pitkiksi ajoiksi. Esitetyt muutokset lisäävät myös ihmisten epävarmuutta ja hätää tulevaisuudesta.

Toimeentulotuen kriteerit ovat jo nyt tiukat ja perustoimeentulotuen taso erittäin matala etenkin ottaen huomioon kohonneet elämisen kulut. Suomi on saanut huomautuksia sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta kansainvälisiltä ihmisoikeusvalvontaelimiltä.

Velvoite hakea ensisijaista etuutta on periaatteessa kannatettava, mutta tämän ehdot eivät saa olla liian tiukat esimerkiksi aikarajan osalta. Perusturvan vaikeaselkoisuus estää oikeuksiin pääsyä erityisesti ihmisillä, joilla on rajalliset voimavarat. Tämä sosiaaliturvan alikäyttö voi osaltaan johtua esimerkiksi mielenterveyden ongelmista tai neurokirjosta. Esitetty uudistus heikentäisi viranomaisen

velvollisuutta auttaa henkilöä välttämään perusosan alentaminen, mikä osaltaan lisää byrokratiasta johtuvaa talousahdinkoa.

Mielenterveyspooli vastustaa sitä, että lääkärin toteama sairaus tai työkyvyttömyys ei jatkossa olisi hyväksyttävä peruste olla hakematta kokopäivätyötä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Mielenterveyspooli vastustaa ehdotettuja perusosan leikkauksia ja suojaosan poistamista.

Toimeentulotuen taso on Suomessa jo valmiiksi matala, eikä vastaa kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita. Perusturvan tason laskemiseen tulee olla ihmisoikeusvelvoitteiden valossa erittäin korkea kynnyks, ja yksilöllisen harkinnan tulee olla mahdollista.

Esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin tulisi avata tarkemmin suhteessa Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin ja kansainvälisten sopimusvalvontaelinten Suomelle antamiin huomautuksiin ja suosituksiin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumiseen liittyvät kiristykset ovat erittäin kuormittavia erityisesti ihmisille, joilla on vain vähän voimavaroja ja heikko sosioekonominen tilanne tai esimerkiksi neurokirjoon liittyvää toimintakyvyn haastetta. Asunto on ihmisen koti, ja kodin lähellä on yleensä ihmiselle tärkeitä turvaverkkoja, tuttuja palveluja ja muuta ihmisarvoista elämää tukevaa.

Asumistuen ehtojen kiristysten ja toimeentulon leikkausten vuoksi lukuisat ihmiset ovat joutuneet muuttamaan kodeistaan, ja myös häätöjen määrä on lisääntynyt. Tämä aiheuttaa monelle pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia, kun mahdollisesti koko sosiaalinen ja fyysinen elinympäristö muuttuu lyhyellä varoitusajalla. Lisäksi uuden kodin etsintä ja muuttaminen on itsessään taloudellisesti ja henkisesti suuri rasitus.

Hyväksyttävien asumismenojen määrittelyyn tulisi lisätä yksilöllistä harkintaa ja yhteistyötä sosiaalihuollon kanssa. Kohtuullisina pidettävien asumismenojen tason tulisi vastata todellista, ajantasaista asumismenojen tasoa kyseisellä paikkakunnalla.

Asumismenojen kuntakohtaisen tason muutoksia ei pitä käyttää perusteena yksilökohtaiseen muuttopakoon. Elinympäristön ja kodin pysyvyys on tärkeää psyykkiselle hyvinvoinnille.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen, yleistuen ja työttömyysturvan esitettyjen muutosten yhteisvaikutukset tulee arvioida. Vaikutusarvioissa tulee ottaa huomioon inhimillisen hädän lisääntyminen sekä se, että köyhyyden lisääminen kasvattaa yhteiskunnan kustannuksia toisaalla.

Vaikutusarvioihin tulee sisällyttää kattava perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi sekä mielenterveysvaikutusten arviointi.

Vaikutusarvioissa tulee tarkastella erikseen eri ihmisryhmiä, jotka ovat erityisen vaikeassa asemassa liittyen työ- ja toimintakykyyn ja talousahdinkoon. Tämä tarkoittaa muun muassa ihmisiä, joilla on mielenterveyden häiriöistä johtuvaa pitkittyntä toimintakyvyn alenemista, vammaisia ihmisiä, neurokirjolla olevia ihmisiä, omaishoitajia sekä terveydellisistä syistä pitkittyneesti tai pysyvästi osittain tai kokonaan työkyvyttömiä ihmisiä.

Vaikutusarvioissa tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsiperheköyhyyteen, leikkausten ja kiristysten ylisukupolvisiin vaikutuksiin sekä eriarvoisuuden lisääntymiseen ylipäätään.

Muu lausuntopalaute:

Mielenterveyspooli toteaa, että perusturvaan liittyvien uudistusten ensisijaisena tavoitteena tulisi olla ihmisarvoisen elämän turvaaminen perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti sekä ihmisten osallisuuden ja toimijuuden tukeminen. Jatkuvat kiristykset ajavat jo ennestään heikossa asemassa olevia ihmisiä erittäin tukaliin tilanteisiin. Köyhyys ja näköalattomuus aiheuttavat pitkäaikaista vaikeaa kuormitusta ihmisen psyykelle. Vanhempien talousahdinko vaikuttaa merkittävästi lapsiin. Uudistuksissa tulisi arvioida muutosten vaikutukset mielenterveyteen, eriarvoisuuden kasvuun ja yhteiskunnalle aiheutuviin kustannuksiin pitkällä tähtäimellä.

Ihmisille tulee tarjota neuvontaa ja apua oikeuksiin pääsyn varmistamiseksi. Vaikeisiin elämäntilanteisiin tulisi olla tarjolla kokonaisvaltaista tukea sekä mielenterveysongelmien ehkäisemiseksi että mielenterveyden ongelmien jo ilmettyä.

Salo Aija
Mielenterveyspooli

